

Norbert Kasperek

"Opis krótki lat upłynionych",
Tadeusz Józef Chamski, oprac. i
wstępem poprzedził Robert Bielecki,
Warszawa 1989 : [recenzja]

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 1, 77

1992

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Tadeusz Józef Chamski, *Opis krótki lat upłynionych*, opracował i wstępem poprzedził Robert Bielecki, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1989 (seria Biblioteka Pamiętników Polskich i Obcych pod redakcją Zofii Lewinówny), ss. 461, tabele, ilustracje.

Kilka lat temu znakomity edytor Robert Bielecki wydał w tej samej serii wspomnienie Józefa Świącickiego¹. Oficer ten nazwał się ostatnim dowódcą pułku 4 piechoty liniowej, choć faktycznie objął jedynie komendę nad tymi czwartakami, którzy byli zdecydowani na emigrację. Także stopień podpułkownika budzi zastrzeżenia. Mimo tych wątpliwości — nie rozstrzygniętych przez wydawcę — pamiętnik Świącickiego jest niezwykle wiarygodnym źródłem opisującym pobyt w Prusach żołnierzy polskich w 1831 r. Powstał on wkrótce po opisywanych wydarzeniach w 1835 r., a okresowi od 5 października 1831 r. do końca tego roku poświęcono blisko trzecią część tomu. A Świącicki miał o czym pisać. Wielką jego zasługą jest to, iż większa część żołnierzy i oficerów tego słynnego pułku piechoty liniowej zdecydowała się nie wracać do Królestwa. Wśród tych, którzy udali się na emigrację, był także por. Tadeusz Józef Chamski. Do niedawna znany był jedynie — i to wąskiemu gronu — jako autor *Janaidy*, grafomańskiego dzieła opiewającego częstochowskimi rynami „boje o niepodległość”.

Pod koniec długiego życia (1805—1882) Chamski spisał swój pamiętnik. Nikłą jego część stanowi opis internowania w Prusach w 1831 r. Znalazł się tu wraz z armią główną gen. Macieja Rybińskiego 5 października. W Prusach przebywał — jak sam pisze — do 19 czy 20 grudnia, głównie w okolicach Malborka. Żuławy przypominały mu „iż ów kraj należał niegdyś do Polski” i do tego właściwie ograniczyła się jego refleksja nad przeszłością tej ziemi. W innych tego typu wspomnieniach częste są nawiązania do Krzyżaków (Malbork, Konrad Wallenrod). Chamski tego tematu nie podejmuje wcale. Dużo miejsca natomiast poświęcał autor spotkanym na Żuławach menonitom, wywodzącym się jeszcze od holenderskich kolonistów. Jego zachwyty budził — podobnie jak innych oficerów polskich, np. Wiktora Szokalskiego, Karola Glogera² — system gospodarczy Żuław.

Wspomnienia Chamskiego o pobycie w Prusach nie odbiegają od innych tego typu przekazów. Ciekawym faktem związanym z Prusami jest wzmianka autora, iż w roku 1823 podczas jesiennych manewrów wojska polskiego i korpusu litewskiego (w obecności cara Aleksandra I) rozważano, czy nie opanować „ujścia Wisły i Niemna i pruskich brzegów Morza Bałtyckiego”. Powodem do tej akcji miały być względy ekonomiczne.

W pamiętniku tym niezbyt starannie przygotowany został indeks³. I tak np. s. 430 — Aleksandra Fiodorowna, a od 1817 „cesarzowa rosyjska”, raczej poprawnie — żona Mikołaja, od 1825 r. cara;

s. 421 Bobiński Franciszek, ddca 10 dywizji, zamiast 1; s. 435 Molinari, por. 4 p. jazdy, ale czy 4 p.uł. czy 4 psk? s. 436 gen. Franciszek Morawski — co to za określenie „żołnierz napoleoński”;

s. 440 gen. Franciszek Rohland nie emigrował, ale powrócił do Królestwa Polskiego. W Prusach przebywał od października 1831 do stycznia 1832 r. w Lidzbarku Warmińskim.

W sumie są to drobiazgi, które w niczym nie obniżają wartości doskonałego opracowania tego ciekawego pamiętnika.

Norbert Kasparek

1 J. Świącicki, *Pamiętnik ostatniego dowódcy pułku 4 piechoty liniowej*, oprac. i wstępem poprzedził Robert Bielecki, Warszawa 1982.

2 W. F. Szokalski, *Wspomnienia z przeszłości*, z rękopisu wydał i przedmową opatrzył Adam Wrzosek, t. 2 1830—1837, Wilno 1921, s. 65 i n.; K. Gloger, *Czteromiesięczny pobyt w Prusach Polaków z korpusu Rybińskiego*, oprac. Roch Morcinek, *Rocznik Elbląski*, 1966, t. 3, s. 263 i n.

3 Podobna uwaga dotyczy także pamiętnika Świącickiego.